

KRIMINOLÓGIAI TANULMÁNYOK 45.

TARTALOM

Előszó

7

Nagy László Tibor

Az erőszakos bűnözés trendjei az ERÜBS-adatok alapján
Bűncselekmények és elkövetők 1995–2005

13

Az erőszakos bűnözés – mennyiségileg meghatározott nagyságrendjétől függetlenül – mindenkor a kriminalitás gerincvonalát jelenti. Kiemelkedő társadalomra veszélyessége, a közbiztonság megítélésére gyakorolt hatása és a média fokozott érdeklődése miatt az össz-bűnözésről alkotott kép szubsztanciális összetevőjének számít. Hazánkban az erőszakos bűnözés részaránya az 1970–80-as években 10-13% volt az ismertté vált össz-bűnözésen belül, nominálisan pedig a cselekmények száma mindig húszezer alatt maradt. A rendszerváltozás után e téren is jelentős mértékű területi változás történt, a dinamika azonban jóval alacsonyabbnak bizonyult az össz-bűnözés emelkedésénél. A korábban megszokott arány visszaesett 5-6%-ra, 1999 óta azonban lassú visszarendeződési folyamatot figyelhetünk meg. Aggasztónak tűnik az erőszakos bűnözés minőségi változása, eldurvulása. Az előre kitervelt, kegyetlen módszerekkel elkövetett és a leszámolási jellegű gyilkosságok, az erőszakosabbá, veszélyesebbé váló rablások megjelenése megrémítette a lakosságot. Olyan, korábban hazánkban gyakorlatilag ismeretlen cselekmények terjedtek el, mint az erőszakos pénzbehajtások, valamint az úgynevezett védelmi pénzek követelése. Jelentős mértékben megnövekedett az önbírászkodások, a zsarolások és a garázdaságok aránya.

Barabás A. Tünde

Az erőszakos bűncselekmények sértettjei (1995–2005)

43

A hivatalos statisztikák szerint hazánkban a bűncselekmények és ezzel együtt az áldozatok száma is évről évre csökken. Ezzel szemben az erőszakos cselekmények és az általuk sértettek aránya az elmúlt tíz évben folyamatosan nőtt, a nemzetközi tendenciákhoz hasonlóan. Az eddigi tapasztalatok szerint az erőszakos cselekmények elkövetőinek és sértettjeinek számos sajátosságuk van az „átlagos” bűncselekményekkel érintettekhez képest. Az alábbi tanulmány szerzője arra törekszik, hogy hazai statisztikai adatok elemzésével feltárja azokat a jellemzőket, amelyek az erőszak áldozatait markánsan megkülönböztetik más bűncselekmények áldozataitól, és ennek alapján vázolja az erőszakos cselekmény áldozatának profilját napjainkban Magyarországon.

Gyurkó Szilvia

A büntethetőség alsó korhatára, valamint a gyermek- és fiatalkorú elkövetőkkel szemben alkalmazott jogkövetkezmények körüli dilemmák

73

A gyermekkori bűnözés – és a büntethetőségi korhatár kérdése – az elmúlt időszakban a büntetőpolitika és a büntetőjog egyik legtöbbet elemzett, vitatott kérdésévé vált. Az Országos Kriminológiai Intézet kutatói az elmúlt években több kutatásban, nemzetközi vizsgálatban és tanulmányban elemezték a gyermekkori (14 éven aluli) elkövetők és a 14-18 éves fiatalkorú bűnelkövetők helyzetét Magyarországon és Európában. Jelen tanulmány (a korábbi kutatások eredményeit is felhasználva) arra keresi a választ: tényleg a legfontosabb kérdéseket tesszük-e fel akkor, amikor a büntethetőség alsó korhatáráról és a jogkövetkezmények szigorított rendszeréről vitatkozunk?

Kerezi Klára – Kó József

A fiatalok büntető igazságszolgáltatásának hatékonysága

93

Kutatásunk a fiatalokkal szemben alkalmazott vádhalasztás jogintézményét, valamint a javítóintézetek nevelés, illetve a végrehajtandó szabadságvesztés hatékonyságát vizsgálta. Kutatásunk vizsgálati alampintáját azok a fiatalok bünelkövetők adták, akikkel szemben a vádemelés elhalasztása 2004. január 1. és december 31. között megkezdődött, akiket a javítóintézetekből (Aszód, Debrecen) 2003–2004 folyamán elbocsátottak, illetve akiket a tököli büntetés-végrehajtási intézetből 2003–2004-ben szabadítottak. A vizsgálati alampinta a szankciók végrehajtását végző intézmények listája alapján alakult ki. A személyi adatok védelmét a kialakított kódszamos rendszer garantálta. Kvalitatív és kvantitatív kutatási módszereket egyaránt alkalmazó felmérésünk egy kérdőíves felmérési és egy ügyforgalmi statisztikai adatelemzésből áll.

Parti Katalin

Számítástechnikai devianciák és társadalmi kötődés (ISR2–2)

149

A tanulmány az úgynevezett ISR2–2-kutatás számítástechnikai devianciákra vonatkozó kérdéseit dolgozza fel. A számítástechnikai ismeretek meglétéről és alaposságáról az otthonok PC-vel való ellátottságának mértékéből, valamint a számítógépnek a szabadidő-eltöltésben elfoglalt pozíciójából vonható le következtetés. A társak és a család szabadidő eltöltésében játszott szerepe indirekt módon utal a megkérdezett gyermek közösséggel kapcsolatos attitűdjére. Azok, akiknek van otthoni számítógépes hozzáférésük, és azok, akik több időt töltenek tévézésessel, számítástechnikai játékkal, chateléssel, kevesebb időt töltöttek barátaikkal, szabadidejükben általában egyedül vagy szüleikkel voltak. A számítástechnikával „fertőzött” csoportra kevésbé jellemző az esti kimaradás, mint a kiterjedt baráti társaságú tanulóknál. Sem a letöltés, sem a hacking nem számít szociális tevékenységnek, a tanulók az effajta elfoglaltságba ritkán vonták be társaikat vagy szüleiket.

Bárd Petra

A kölcsönös bizalom elvével szembeni alkotmányos aggályok az európai elfogatóparancs példáján keresztül

175

Jelen tanulmány az Európai Unió büntetőügyekben folytatott rendőrségi és igazságügyi együttműködésének területén elfogadott, azaz röviden egy harmadik pilléres jogszabály, az európai elfogatóparancs sorsát vizsgálja. Az elfogatóparancs jelentős előrelépésnek tűnik a tagállamok közötti kiadatás korábbi szabályozásához képest, alkalmazása azonban nem zökkenőmentes. A jogszabály sorsa, mint cseppben a tenger, mutatja a harmadik pilléres együttműködés buktatóit. A tamperei csúcson a szabadság, biztonság és jog térsége sarokkövének nevezett „kölcsönös elismerés” elve a tagállamok állam- és kormányfői között deklaratív, politikai szinten talán fennáll, de egy másik – és a büntetőjogi együttműködés szempontjából legalább olyan fontos – hatalmi ág, a bírói hatalom képviselői elsősorban alkotmányjogi, illetve emberi jogi aggályokra hivatkozva kevésbé hajlandók a gyakorlatban szorosabb együttműködésre lépni. A tagállami büntetőjogi szuverenitás – akár csak részleges – feladása máig az egyik legérzékenyebb pont az Európai Unión belül, és ez így is marad a kölcsönös bizalom megteremtéséig.

Barabás A. Tünde – Mészáros Ádám – Windt Szandra

A vádhalasztás eredményessége és feltételei 2006-ban: aktafeldolgozás, különös tekintettel a megelőzés és az individualizálás szempontjaira

193

A prevenció és az eljárás egyszerűsítésének célja leginkább a vádemelés elhalasztása intézményénél mutat egységet, amely emiatt jelentős szerepet tölthetne be a hazai

jogalkalmazásban. A kutatást 2006-ban a statisztikai adatok alapján, a jelenlegi magyar gyakorlat vizsgálatával a készítettek elő. 2007-ben a 2006-ban elrendelt vádelhalasztások iratanyagának empirikus vizsgálatát végeztük el. Az intézetbe a főügyészségek 1673 iratot küldtek. Ezek feldolgozása adatlap segítségével történt 2007 májusa és augusztusa között. A beérkezett iratokból 1283 felelt meg az általunk meghatározott feltételeknek: a 2006-ban lezárult eseteket és a Be. 51. § (1) bekezdése szerinti sértettekre vonatkozó iratokat elemeztük. Az iratok 84%-ában semmilyen magatartási szabályt nem írt elő az ügyész a terheltnek. 206 iratban szerepelt valamilyen magatartási szabály, sőt volt olyan, ahol egyszerre többet is előírtak. Az általunk vizsgált iratokban az elhalasztás 80%-ban eredményesen zárult.

Fülöp Ágnes – Kiss Anna
Az óvadék elméleti és gyakorlati kérdései
239

A kutatás megállapította, hogy az óvadék jogszabályi bevezetése után kérelmek sokasága érkezett a bíróságokhoz, majd sokkal kevesebb eljárásban alkalmazták a jogintézményt. Ennek több oka van: egyrészt a jogszabály pontatlansága, illetve a törvény megszorító értelmezése, másrészt a terheltnek rossz szociális helyzete is nehézséget jelent az óvadék alkalmazásánál. A kutatás a jogszabályi módosítások szükségességére hívja fel a jogalkotó figyelmét, ezen belül is hangsúlyozza, hogy ebben a kérdésben nagyobb szerepet kellene az ügyésznek kapnia.

Dunavölgyi Szilveszter – Tilki Katalin
Eljárási akadályok két környezetkárosító deliktumnál
259

A környezetkárosítás és a hulladékgazdálkodás rendjének megsértése a Btk. új tényállásai, amelyek 2005. szeptember 1-jén léptek hatályba. A tanulmány a 2006-ban lefolytatott empirikus kutatásról számol be. A vizsgálat célja az volt, hogy képet kapjunk a feljelentéselutasítások és nyomozásmegszüntetések jellemző okairól, eseteiről. Megállapítottuk, hogy általában a hulladékgazdálkodás rendjének megsértése miatt indult ügyekben kerül sor nagy számban a feljelentés elutasítására és a nyomozás megszüntetésére elsősorban azért, mert a cselekmény nem bűncselekmény. A büntetőeljárás legtöbbször a Btk. 281/A § (1) bekezdés a) pontja szerint minősülő büntett megalapozott gyanúja miatt indult. Tipikus elkövetési magatartás az illegális hulladékelhelyezés volt. Kutatásunk során azt érzékeltük, hogy továbbra sem oldódott meg a hulladékgazdálkodás rendjének megsértése büntett és a környezetvédelmi szabálysértés elhatárolásának kérdése, így erre is megpróbálunk választ adni.

Antal Szilvia
Public Private Partnership
283

A Public Private Partnership, röviden PPP, az állam és a magánszektor résztvevői között létrejött szerződéses kapcsolat, amelynek keretében a magánszektor az államtól átvállalt közfeladat végrehajtásáért a közhatalomtól befektetése megtérítését kapja. Tanulmányomban áttekintem a PPP-szerződések sajátosságait és lehetséges típusait, formáit általában. Ezután a megállapodások egy speciális szegmensét, a büntetés-végrehajtás területén létrejövő kontraktusokat vizsgálom meg közelebbről. A magánbörtön-szerződések típusai mellett a börtönbefektetések gazdasági tényezőit és az etikai-alkotmányos kérdéseket is bemutatom. Végül a hazai gyakorlatban létrejött börtönberuházások kialakulását és jelen állását vázoló fel.

Rezümé
303